

Отримано: 25 вересня 2018 р.

Прорецензовано: 10 жовтня 2018 р.

Прийнято до друку: 11 жовтня 2018 р.

e-mail: gunsmoke1993@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-4(72)-159-163

Подвиженний О. А. Рецепція повоєнної Німеччини у творі Уласа Самчука «Плянета Ді-Пі: нотатки й листи». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 4(72), грудень. С. 159–163.

УДК 82.091

Подвиженний Олександр Андрійович,
аспірант, Національний університет «Острозька академія»**РЕЦЕПЦІЯ ПОВОЄННОЇ НІМЕЧЧИНИ
У ТВОРІ УЛАСА САМЧУКА «ПЛАНЕТА ДІ-ПІ: НОТАТКИ Й ЛИСТИ»**

У статті зосереджено увагу на репрезентації оцидентального образу світу у книзі мемуарів Уласа Самчука «Плянета Ді-Пі: нотатки й листи». Важливим під час опрацювання став контекст епохи, в якій Улас Самчук написав свої щоденники – закінчення Другої світової війни, що зумовило величезний відтік української інтелігенції з СРСР до Західної Європи та Америки. Також у студії проаналізовано побут українських письменників, культурний діалог з митцями інших національностей та їх прагнення осмислити існування й місце української нації у світі.

Ключові слова: Улас Самчук, оциденталізм, еміграція, Мистецький Український Рух.

Oleksandr Podvyshennyi,
PHD-student, The National University of Ostroh Academy**RECIPIENT OF WESTERN GERMANY IN THE CREATION
OF THE ULAS SAMCHUK «PLANET OD DP'S: NOTES AND LETTERS»**

The article focuses on the representation of the occidental image of the world in the memoirs of Ulas Samchuk «DP planet: Notes and Letters». Important to understand the situation was the fact of the emigration of the Ukrainian elite from the USSR to the countries of Western Europe and America. The article also analyzes the life of Ukrainian writers, cultural dialogue with artists of other nationalities and their desire to understand the existence and place of the Ukrainian nation in the world.

Key words: Ulas Samchuk, Occidentalism, emigration, Ukrainian Artistic Movement.

Постановка проблеми. У ХХ столітті відбулося багато складних процесів, зокрема війни та революції, що значною мірою вплинули на розвиток української культури й літератури зокрема. Якщо в першій половині минулого сторіччя активно розвивалися різноманітні літературні напрямки та жанри, домінантною частку яких склали модерні віяння, зокрема філософія вітаїзму, то у другій половині – на авансцену світового мистецтва вийшла риторика постмодернізму з характерним їй потягом до архаїки, деконструкції, «апокаліптичного карнавалу», який актуалізувався внаслідок падіння тоталітаризму в Європі.

Стосовно українських митців, то особливо відчутно в їх творчості антиколоніальні мотиви сублімувалися під час перебування в еміграції, де кожен новий день віщував не лише активну художню (в широкому сенсі) працю, а й боротьбу за виживання: побутові конфлікти за ліпше житло, постійне очікування депортації «на рідину», харчові картки й т. д. Дослідниця Г. Ільєва зазначає, що «руїни, залишені добою великого терору, породжували розпук, безвихідь, втрату ілюзій та зневіру в ідеалах. Часи військового лихоліття поглибили суперечності літературного процесу. Українство як етнокультурна цілісність «розпорошилось» по «Європах та Америках», зберігаючи національну самобутність в побуті, мові, звичаях та у творчості митців» [3, с. 57]. Рятівним колом у морі безгрунтяства для багатьох сотень митців стала культурна й соціально-політична парадигма їх існування. Хоча Улас Самчук, як один із головних репрезентантів українського письменства в еміграції, у своїх мемуарах підкреслює непримну тенденцію, описуючи конфлікти між українцями у вигнанні: «Можливо це має якесь виправдання, український схід і український захід психологічно все ще Orient contra Occident і їм годі зміститися в одній гемісфері» [7, с. 66]. Незважаючи на це, інстинкт виживання підштовхував найнепримиренніших раніше опонентів до діалогу та міркування про спільне майбуття.

Одне з першорядних місць у нашому дослідженні зайняла студія А. Протиняк, де сказано наступне: «Плянета Ді-Пі: Нотатки й листи» залишається бібліографічним раритетом, і, відповідно, є найменш дослідженою ... Будуючи свої спогади за просторово-часовим принципом, автор максимально використовує всі свої знання людей і подій, пов'язаних із цими місяцями, подає, часто за допомогою історичних ремінісценцій, повну картину минулого» [6, с. 18]. Це дослідження має важливе значення, адже там чи не вперше ґрунтовно досліджено мемуаристику Уласа Самчука в контексті розмежування мемуарного (споглядального) й автобіографічного (дієвого) начал у творчості прозаїка.

Машинопис «Плянета Ді-Пі: нотатки й листи» був створений ще в 40-х рр. минулого тисячоліття й перебував «у шухляді» ген до 1979 р., коли його було опубліковано в Торонто (Канада) зусиллями товариства «Волинь». Зважаючи ще й на те, що творчість письменника була табуована в Радянському Союзі, і перші розвідки з'явилися в недалеких 90-х рр., то література нон-фікшн з акцентом на європеїзацію взагалі активно ввійшла в сучасний літературознавчий дискурс лише упродовж останнього десятиліття.

Вимушене вигнання на чужину, як відомо, дало і свої плоди. Опинившись в еміграції, письменники відчули порівняно з радянською цензурою свіжий ковток повітря. Почали формуватися незалежні засоби масової інформації, літературні об'єднання та мистецькі спілки. Дискусія про перспективу розвитку нової української літератури почала набирати нових обертів, епіцентром яких стали табори для переміщених осіб, в які десятками тисяч почали вливатися українці після капітуляції нацистської Німеччини. Для того, щоб хоча б приблизно уявити, які жваві процеси відбувалися в еміграції, необ-

хідно спробувати абстрагуватися від уже існуючих уявлень про історію української літератури і спробувати вийти за рамки нав'язаних догм і канонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям дослідження є роботи з історії розвитку та поетики мемуарно-автобіографічної прози Р. Гром'яка, В. Мацько та інших. Вперше стислий цілісний аналіз спогадів Уласа Самчука був зроблений М. Білоус-Гарасевич. Дослідження авторки є актуальними і в наш час. Проза нон-фікшн, власне, Уласа Самчука стала об'єктом дослідження в наукових працях Р. Гром'яка, Я. Поліщука, І. Руснак, Р. Мовчан, С. Павличко, Ю. Шереха та багатьох інших. Найбільше науковців цікавив епістолярій та мемуари прозаїка, які багаті біографічним матеріалом, а разом з тим проливають світло на європеїзацію літературного життя української діаспори у другій половині ХХ століття.

Останні розвідки в напрямку вивчення мемуарної спадщини Уласа Самчука здійснили Н. Плетенчук та А. Протиняк. У статті «Автобіографізм і щоденниковість у спогадах Уласа Самчука «Планета Ді-Пі» (2015) Н. Плетенчук доходить висновку, що на відміну від попередніх текстів, автор рухається від автобіографізму до мемуарно-автобіографічної прози. Такі тексти становлять цілісну динамічну систему, де історія українського народу є віддзеркаленням особистої нелегкої долі письменника [5].

Своєю чергою, А. Протиняк у статті «Мистецька еволюція Уласа Самчука в жанрі мемуарно-біографічної прози» (2016) наголошує не на репрезентативній функції мемуарів автора, а на її онтологічній, філософській складовій. На думку науковця, Улас Самчук у своїх нотатках намагається відновити цілісність світу, де людина як творець, завдяки літературній творчості може знову бути почутою в серцях людей, незважаючи на ту добу, в яку її помістили обставини. Багатогранність поетичного (читай творчого) начала в Уласа Самчука викликає не лише подив, а й захоплення, адже завдяки своєму хисту письменник вдало інтегрує свою ідею в різні інтелектуальні середовища [6]. Отже, фактично донині літературна спадщина Уласа Самчука розглядалася виключно в художньому руслі. У цьому ж дослідженні увагу зосереджено на його мемуаристичній, зокрема його виборі постійного пошуку місця українця в ареалі існування західної цивілізації.

Мета дослідження – виявити найбільш характерні й значущі мотиви у творі Уласа Самчука «Планета Ді-Пі: нотатки й листи», визначити особливості їх формування й реалізацію.

Виклад основного матеріалу. Після Другої світової війни в таборах Західної Німеччини, що перебувала під контролем США, оселилося понад півтора мільйони біженців, серед яких були балтійці, білоруси, росіяни й переважно більшістю українці. За іронією долі пліч-о-пліч за виживання борються «бандерівці» й «мельниківці», колишні партійні керівники й червоноармійці з литовськими «лісовими братами», колишні в'язні Сибіру й наглядачі, яких спіткала тотожна доля. Як зауважує Г. Ільєва, «табори «Ді-Пі» заповнили територію Європи. Інтелектуальне ядро талановитих емігрантів зосередилось саме на цьому континенті. Природно, що в такій непротій післявоєнній ситуації письменство прагнуло об'єднатись» [3, с. 60–61]. Так зароджується Мистецький Український Рух (МУР) (1945) на чолі з Уласом Самчуком. Хоча сам письменник усіяло відхрещувався від участі у громадсько-політичному житті спільноти, бажаючи якомога швидше дописати свій багатостраждальний «Ост», проте перебування в таборах зобов'язало автора займатися величезною кількістю організаційної та публіцистичної роботи.

Нотатки та листи Уласа Самчук пише фактично «на коліні». Ледь не щодня в нього відбуваються збори, календар заповнений графіками відряджень, з усіх сторін його «атакують» розсварені митці, які покладаючись на авторитет Уласа Самчука, вимагають у нього соломового суду. У таких умовах нерідко шкутильгає здоров'я; як пише сам митець: «*Повертається мій давній непроханий гість пан катар, який жирує на моїх нервах*» [7, с. 167]. Будучи людиною творчою, письменник усіяло намагається абстрагуватися від рутинного життя переселенця. Його мучить відсутність натхнення та спокою, які так важливі в літературній творчості. Громадсько-політична діяльність заважає Уласу Самчуку реалізуватися як письменнику. «*Цей табір, – пише Улас Самчук, – побудовано за принципом родинності й корисності, – отці духовні, співаки церковні, малярі іконні, обслуга кухонна і для престижу – уряд республіки. Таких, що пишуть твори, тут не потребується і потрапили вони сюди через недогляд. Все зайнято, комплект повний*» [7, с. 34]. Проте поруч із декадансом і смутком письменник розуміє всю важливість і нагальність ситуації, в якій йому суджено опинитись. Актуалізуючи свої душевні й фізичні ресурси, Улас Самчук декларує боротьбу за розвиток «великої української літератури» поруч із європейською, адже лише в європейському контексті можливий стабільний розвиток та свобода міркування. Він вважає, що митці в еміграції мусять боронити не лозунги чи партії, а, власне, ідеї, на які наше мистецтво так збідніло в добу соцреалізму.

Як ми вже зазначали, значну частину мемуарів автора займає епоха МУРу. До складу організації під головуванням Уласа Самчука входили також Ю. Шерех, Ю. Косач, Є. Маланюк, Д. Гуменна, І. Костецький, Яр Славутич та багато інших талановитих митців. За словами Н. Лисенко, у своїх щоденниках Улас Самчук «*продумано й дбайливо дозує матеріал, розподіляє враження та інформацію відповідно до принципів літературної творчості. Він то пришвидшує часовий темп оповіді й надає перевагу інформативності, то максимально уповільнює його, докладно описує не лише день за днем, але й година за годиною життєві події, як-от у розділах, присвячених діяльності літературної організації Мистецький Український Рух*» [5, с. 276]. Для широкого читачького загалу видається, що МУР був монолітною, незламною спільнотою митців, які боролися з більшовицьким режимом як не стилетом, то стилетом. Та, насправді, це були звичайні люди, які в умовах постійного стресу не тільки критикували одне одного, а й ворогували. Варто згадати лише конфлікти В. Державина та В. Шаяна, Ю. Шереха та І. Багряного, які засвідчували ідеологічні розбіжності, що неабияк шкодили спільній праці по збереженню й розвитку нового курсу української літератури. Окрема роль відводиться Є. Маланюку та Ю. Косачу, які неодноразово входили й виходили з МУРу, а Улас Самчук, як голова правління, зобов'язаний був мирити цих таких різних, але водночас талановитих письменників.

Попри такі складні професійні умови Уласу Самчуку вдається зав'язати міжнародні контакти. На з'їзди МУРу прибувають вряди-годи делегати з Польщі, Білорусі, Литви та Росії. Своєрідно автор відображає ставлення до українського, а й заразом міжособистісного питання, представників Росії та Литви. Якщо перші, так само перебуваючи в еміграції, ведуть себе усамітнено й переважно нехтують товариством українських колег, то балтійці навпаки приязні й усіяло готові до співпраці. Щодо комунікації між литовцями та росіянами, то варто навести цитату: «*Ми (українці та литовці – прим. автора) розмовляли переважно по німецьки, бо по російськи, хоча вони здебільша і розуміють ту мову, але відмовляються її вживати*» [7,

с. 217]. Такий вияв нетерпимості зумовлений багатовіковим утиском Російською імперією балтійських народів, які в період національно-визвольних змагань втратили сотні тисяч життів.

Крім цього, великі клопоти в житті громади створюють «свіжоспечені» політичні формації, які не гребують будь-якими методами, щоб утримати й узурпувати владу. Автор тривожить те, що вони втручаються в роботу редакцій газет і журналів, тиснуть на таборову адміністрацію, намагаються контролювати митецький потенціал, що, на думку Самчука, неприпустимо, особливо в межах проголошеної надпартійності МУРу. Часто траплялися неприємні випадки, як-от у таборі в Новому Ульмі, де «бандерівці» побили полковника Кирила Дацька. *«Розуміється, мотиви партійні. Я сердитий. Годі таке збагнути. Роблять «політику». Вигнання, табори, безнадія і... націоналісти, соціалісти, східняки, західняки. Коли бачиш таке – опадають руки і починаєш розуміти, чому ми тут»* [7, с. 90–91]. Митця дивує, як можна сіяти розбрат в умовах, коли з усіх сторін відбувається пресинг. І замість того, щоб згуртуватися в усіх можливих сферах, – така дріб'язковість у взаємостосунках.

Особливого дискомфорту митцеві та його дружині Тетяні додавали постійні переїзди з місця на місце. І ледь не кожного разу нова оселя була гіршою за попередню: *«Вкинули нас до великих, чотириповерхових будівель, без вікон, без дверей з пообливаними дощовою водою, брудними стінами, стеля місцями провалена, на помості купи тинку і сміття»* [7, с. 57]. Разом із цим була постійна проблема фінансування, адже за гонорари могли йти місяцями, а німецькі марки були фактично девальвовані. Певну допомогу становили таборові військові пайки та посилки зі Штатів, Канади та Аргентини, серед яких була яка-не-яка їжа та вживані сезонні речі. Про свою «дієту» автор іронічно згадує: *«Наші консервні харчі не багаті вітамінами. [...] Хай живе цибуля й кисла капуста!»* [7, с. 53].

Поруч із проблемами побуту надзвичайно важливим для мешканців «Ді-Пі» стає психологічний стан, зумовлений постійним очікуванням, страхом перед комуністичним СРСР, який вимагав від союзників репатріації біженців у застінки своєї імперії. Улас Самчук згадує: *«Західні альянти не мали виразної лінії поведінки, залежало від кольору їх представництва, тріумфи їх східнього альянта запаморочували їх глузд, система людоловства в центрі Європи процвітала бурхливо»* [7, с. 11]. Усі чудово розуміли, що мир і спокій доволі відносні, з радіо все частіше ширилися чутки про можливість нового глобального збройного конфлікту, відтак ніхто не хотів опинитися знову в лещатах тоталітарного монстра, якого боявся весь світ. Хоча, з іншого боку, ці марення могли бути наслідком глибокого перенервування й певної параної. *«Поряд з проблемами побуту важливе значення для якості життя в таборах ДіПі мав стан психологічного комфорту переміщених осіб. До середини 1946 року ця тема поступово стає однією з ключових у звітах фахівців медичної служби ЮНРРА, які відзначають істотний вплив фізичного дискомфорту (недостатнє харчування, підвищений шум, відсутність особистого життя та ін.) на ставлення ДіПі до навколишньої дійсності та самих себе»* [8, с. 101] – відзначає В. Тарасов. На думку науковця, людина, яка страждає фізично, розглядає труднощі як «ознаки ворожості світу» та «знищення власної гідності», внаслідок чого з'являються думки про постійні стеження та переслідування. Хоча сам Улас Самчук у щоденнику за 3. 03. 1947 р. згадує: *«Рано несподівана візита до оселі советського майора-енкаведе. Питав, чи не хочемо «на родіну». В канцелярії побачив портрет Петлюри, який, очевидно, дав йому одразу відповідь. Запитав, чи тут всі прихильники Петлюри і дістав велике Так»* [7, с. 145]. Таким чином, важко стверджувати, чи всі ті люди, нажахані звірствами радянської системи, справді були «під пріцілом», чи їх відчуття неспокою було лише реакцією на трагічну пам'ять попередніх років.

Життя в «Ді-Пі» сформувалося так, що національне питання, яке мало б за логікою речей відійти на задній план, стало для інтернованих осіб відігравати провідне значення. Репрезентанти різних народів фактично з усього світу шукали порятунку в таборах, а коли їм вдавалося там зачепитися, починали формувати етнічні групи. Улас Самчук, як талановитий митець, тонкий психолог людської природи, політик із досвідом, надзвичайно чітко окреслює умови співіснування, в яких опинилися українці в ті буремні роки.

Уся геополітика Німеччини, а разом і «Ді-Пі», зводилася до лояльності таборової адміністрації та суспільної ваги окремих членів громади, які могли впливати на прийняття тих чи тих рішень. Улас Самчук згадує: *«Сьогодні рано вернувся до Льонзе, написав статтю про Ольжича і збираюся писати «Відповідь сусідам», тобто полякам, з якими у нас тепер виникла нова спроба дискусії, можливо тому, що нас і їх зрівняла наразі доля під покровом УНРРА де нема, ні «від моря до моря», ні «навіки польського Львова», а тільки ДіПі»* [7, с. 73]. З ранніх творів Уласа Самчука, як-от «Гори говорять!», «Юність Василя Шеремети», «Волинь» відомо, що взаємовідносини між поляками та українцями завше були напруженими, позаяк нашим західним сусідам постійно марилось відновити Річ Посполиту в її первісних кордонах, що загрожувало існуванню української держави. Незважаючи на це, потуга Третього Рейху нівелювала всі колишні амбіції як поляків, так і українців, помістивши їх усіх в однаково невігідні умови буття. В одному з чергових таборів Улас Самчук помічає цікаву річ: *«Кажуть, ми виграли. Спочатку звідсіль виселено власників німців і оселено поляків, тепер виселено поляків і оселено нас. Кажуть, ніби на бажання самих німців. Поляки не були дуже чемні з їх гарними будиночками і вони надіються, що ми будемо чемніші. Спробуємо виправдати їх довір'я»* [7, с. 104]. Працьовиті й акуратні українці краще стежили за оселями німців, тому вони й віддавали перевагу нашим співвітчизникам.

Стосовно представників єврейської національності, то письменник має суперечливі почуття. Він співчуває жертвам голокосту, всіляко намагається їх підтримати, але водночас ставиться до них обережно й насторожено. *«Зі сходу прибуло багато, щось, кажуть, тридцять тисяч, жидівських вихідців і багато з них має прибути до Ульму. Вони дуже агресивні, німці їх бояться, а ми стали першою жертвою їх агресії. Кажуть, що вони нас також не дуже то милують у своїх молитвах. Мусимо звільнити для них місце. І ще не знаємо, де знайдемо інше»* [7, с. 98]. Українці у пріоритетному списку влади «Ді-Пі» займають не чільне місце, їм доводиться важко працювати в той час, коли євреям надано більшість преференцій. *«Ті люди (євреї – прим. автора) арогантно поводяться, вимагають для себе особливих привілеїв, а це не всім подобається. Тут забагато покривджених і замало таких, до кого можна апелювати своїми кривдами. Роки і роки тих чи інших таборів, жахи концтаборів, мара «родіни» і мільйони жертв... Близьких, дорогих, рідних»* [7, с. 268]. Улас Самчук вважає, що несправедливим є таке вибіркове ставлення там, де йдеться про десятки мільйонів закатованих людей, серед яких були не лише євреї. У концтаборах і розстрільних ямах гинули поляки, цигани, балтійці, а також українці. У щоденниках нерідко згадуються прізвища «милих серцю» Олега Ольжича та Олени Теліги.

Особливу увагу в тексті присвячено етнопсихології взаємовідносин між українцями та німцями, які певним чином руйнують міф про зачарування автором ідеєю Окциденту. Будучи людиною освіченою, подібні дискусії автор проводить із людьми подібного ґштубу, як і сам, – інтелігентами й культурними діячами. Важливою персоною в мемуарах Уласа Самчука є Георг Ремме, колишній офіцер зі штабу головного командування по Україні на становищі керівника культурно-освітнього відділу. Завдяки тому, що німецький вояк не був причетний до масового терору, а виконував просвітницьку функцію, йому вдалося пройти всілякі чистки й безкровно змінити мундир на цивільний піджак. Про пана Ремме та його оточення письменник пише: «Приємні, високого рівня культури люди, з якими варто і корисно розмовляти на теми наших днів Апокаліпси європейської...» [7, с. 170]. Тема апокаліпсису взагалі часто вириває в думках прозаїка, вона стосується не лише «планети Ді-Пі», а й усього світу, який здригається, мов ковадло, від наступу комуністичного диктату. «Матеріялізм, діалектика, боротьба класів, визволення робітничого люду, диктатура пролетаріату... Все це лише полва, коли зударитесь з дійсністю. Взятю курс на ледаря, на пустомела, на бездарність. Нищено й знищено трудову, творчу будуючу людину і в цьому якраз «весь закон і пророки». І з цього весь той апокаліпсис звірів, що прийшов опісля» [7, с. 262]. Улас Самчук глибоко переймається долею європейського континенту, в якому він зріс і сформувався як митець, проте майбутнє, на його думку, десь там, за океаном, де є перспектива й нема комунізму. Саме в дискусіях з журналістом Ремме з'являється констатація факту: «Як звичайно, говорили години дві про... долю Європи. Розуміється, – песимісти. На нашу думку, ця доля Атенора, короля Фінікійського, що женеться на хвості бика до берегів Крети, щоб там одружитися з Зевсом, тепер так сполосована не-природними границями і впоєна отруйними ідеологіями, що замість Крети і Зевса, її вивезуть москалі в телячих вагонах до Колими в Сибірі» [7, с. 249].

Каменем спотикання в мирних дискусіях між двома друзями стає українське питання. На думку німців, слов'яни, зокрема українці, не мають права на власну державність, адже в їх психології переважає не рація, а кредо, а так країни не возвеличуються. В одній з німецьких газет часів Другої світової війни публіцист Берт Негельє пише про дату 22 червня 1941 року, час, коли нацистські війська здійснили інтервенцію в СРСР, як про видатну подію, славетну добу походів «арійських» військ просторами *Terra incognita*. Улас Самчук болісно реагує на ці слова, адже Україна, яка стала найлютішим полем битви між двома тоталітарними системами, в розумінні німців – дикий край. «Міркування ці не позбавлені інтриги... Тим більше, що були вони висловом не фізичного в тих людях, а скорше висловом їх віри та їх духа. Ми чули їх не тільки з уст фізичних людей німецької національності, ми чули і зараз чуємо їх, як співзвучність усієї природи, з якої виходить поняття «німецькість». Україна, земля наших предків, земля злита кров'ю наших людей, називається – «земля нічия»... Трактуються її, як порожній терен, де два хижаки мають право та місце постійно зводити невирішальні бої за її посідання» [7, с. 85]. Автор не розуміє, чому Україна, яка має власну історію державності, духовність, мову та культуру, мусить бути потрактована поза межами простору й часу, хто дав право одним народам збиткуватися над іншими, реалізуючи тим самим свою криваву філософію.

Улас Самчук розмірковує над тим, що чекає його народ у майбутньому, яка роль відведена йому особисто в цій боротьбі за загальнолюдські ідеали в часи кровожерливих тиранів і спустошливих воєн. Окцидентальний образ світу у філософії автора кристалізується не одразу, спочатку він проходить через низку рефлексій і вагань, що важливіше: бути уярмленим, але пробувати боротись на власній землі, чи все-таки обрати Новий Світ, де нема цензури й постійного страху. Прозаїк з гіркою іронією згадує прізвиська Бажана, Тичини, Корнійчука, які «поцілували папинок папи», натомість отримавши регалії, ордени й гучні овації. Він вагається, чи не стати йому таким самим, адже тоді можна було б «вільно» творити. Та ця раптова *fata morgana* змінюється усвідомленням усіх тих страждань, крізь які пройшов український народ під час правління «батька народів». Одразу пригадуються розстріли, ГУЛАГ, голодомори і т. д., «ось тому ми в таборах Ді-Пі, ось тому МУР, ось тому Америка. Ще не знайдено слова, щоб це сказати, ще не знайдено міри, щоб це зміряти, ще не знайдено ваги, щоб це зважити. Це, що ми пишемо, це лиш нотатки... Записки на бігу... У поспіху і схвильовані окремі слова [7, с. 262]. Відтак, прагнення Уласа Самчука до західної ідентичності виявляється через антиколоніальний дискурс, де Радянський Союз на чолі зі Сталіним постає в ролі ментально і психологічно чужого, шкідливого й руйнівного для проєвропейської української нації. Схід у нього асоціюється з муками, цензурою, тиранією й відсутністю перспективи, натомість Захід – це «омріяна земля обітована», де людина може вільно реалізувати свій творчий потенціал, досягти висот і всебічно розвинути. Така людина, в розумінні письменника, має бути сильною, освіченою, вольовою, такою, що сама вирішує свою долю й самостійно обирає шлях майбутнього розвитку.

Висновки. Таким чином, чотириохрічне перебування в таборах «Ді-Пі» значною мірою вплинули не лише на творчу реалізацію Уласа Самчука як письменника, а й на його морально-психологічний стан. Постійні клопоти і стрес, участь в різноманітних організаціях, видавничих справах і громадсько-політичних процесах призвели до того, що Улас Самчук, як бачачи перспективи повернення в Україну, приймає рішення емігрувати далі за океан. Найбільш привабливою йому видається Канада.

Основними мотивами твору «Плянета Ді-Пі: нотатки й листи» є функціонування й розвиток Мистецького Українського Руху на чолі з Уласом Самчуком, комунікація між українцями та іншими національностями в умовах еміграції, а також доконаний факт окцидентальної орієнтації автора не лише в житті, а й у літературній творчості.

Цикл мемуарно-біографічних творів письменника – це не лише історіософська стенограма трагічного перебування українського народу у вимушеній еміграції, а й своєрідна спроба метафізично осмислити сенс буття людини на землі, зрозуміти як одні народи мусять співіснувати з іншими, і яке місце на цій планеті відведено для української нації. Має сенс також подальше дослідження матеріалів архіву Уласа Самчука, зокрема актуальною та важливою нам видається праця «П'ять по дванадцятій: записки на бігу», яка є логічним продовженням Енеїди, описаної в «Плянеті Ді-Пі».

Література:

1. Білоус-Гарасевич М. Широкий письменницький діапазон У. Самчука. *Ми не розлучались з тобою, Україно: Вибране 1952–1998*. Детройт, 1998. С. 125–146.
2. Гон М. М. Переміщені особи та біженці: шлях від таборів Ді-Пі до еміграції. *Панорама політологічних студій: наук. вісн. РДГУ*. Рівне: РДГУ, 2011. Вип. 7. С. 59–64.

3. Льєва Г. Життя на чужині (до проблеми пізнання української еміграційної прози). *Наукові записки. Серія : Літературознавство*. Тернопіль: ТДПУ, 2000. Вип. VI. С. 55–63.
4. Мацько В. П. Українська еміграційна проза ХХ століття : монографія. Хмельницький: ПП Дереза І. Ж., 2009. 388 с.
5. Плетенчук Н. Автобіографізм і щоденниковість у спогадах Уласа Самчука «Планета Ді-Пі». *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології : збірник наукових праць*. Слов'янськ, 2015. Вип. 1. С. 273–277.
6. Протиняк А. Р. Мистецька еволюція Уласа Самчука в жанрі мемуарно-біографічної прози. *Актуальні проблеми філології*. Херсон: ВД «Гельветика», 2016. С. 16–19.
7. Самчук У. О. Плянета Ді-Пі: нотатки й листи. Пять по дванадцятій: записки на бігу. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2017. 394 с.
8. Тарасов В. В. Повсякденне життя у таборах переміщених осіб в окупованій Німеччині (за матеріалами журналу «ДіПініада», 1946-1947 рр.). *Науково-теоретичний альманах «Грані»*: ДНУ ім. О. Гончара, 2016. Вип. 138 (10). С. 98–105.
9. Цехмейструк М. Автотематизм у структурі поезики мемуарно-автобіографічного циклу Уласа Самчука. *Літературознавчі обрії. Праці молодих вчених*. Київ, 2010. Вип. 18. С. 120–126.
10. Черкашина Т. Ю. Мемуарно-автобіографічна проза ХХ століття : українська візія. Харків: Факт, 2014. 380 с.